

Gazdasági társaságok átalakulása a német és osztrák jogban

Dobos István

doktorandusz, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Bevezetés

A társasági jogi szakirodalom szerint a gazdasági társaságok két fő funkciója az erőforráskoncentráció és a felelősségkorlátozás.¹ Az erőforrások koncentrációja szempontjából a gazdasági társaságok úgy jellemezhetők, hogy dolgokat, személyeket, illetve e személyek munkaerejét, tőkét és szellemi tulajdont egyesítő szervezeti jogalanyok, amelyek elsősorban hasznoszerzésre törekednek. E szervezetek alapítására, a szervezeti struktúra létrehozására a jog nem csak lehetőséget biztosít, de egyben alternatívákat is felkínál, amely alternatívákon kívüli szervezeti jogalanyokat a tulajdonosok nem hozhatnak létre. Ezt nevezzük társasági formanyakényszernek. Az alapítóknak tehát kötelezően, a jogszabályok által kínált alternatívák közül kell választaniuk, azonban e választás során szabadságot élveznek (*Wahlfreiheit*). Ez az alapításkor biztosított szabadság, amely lényegében annyit jelent, hogy az alapítók választhatnak az egyes társasági formák közül, nem kizárólag az alapítás során illeti meg a tulajdonosokat, hanem folyamatosan, a szervezet működése során is. Ezen alapítói szabadság a szervezeti jogalany működése során a formaváltás, egyesülés, szétválás és egyéb, a szervezeti struktúra megváltoztatására irányuló jogintézményekben jelenik meg.²

Az alapítás utáni szervezeti struktúraváltozással kapcsolatos folyamatok „koreográfiáját”, illetve a struktúraváltozás határait szabályozza az átalakulás joganyaga.

Jelen tanulmányban a német, illetve az osztrák átalakulási joganyag sarokpontjait vizsgálom, így elsősorban az átalakulás szabályozási koncepcióját, dogmatikai rendszerét, az átalakulás fogalmát, valamint az átalakulási folyamatban részt vevő egyes érdekcsoportok³ vonatkozásában a legfőbb szabályokat.

¹ Erről ld. Kisfaludi András: *Társasági jog*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 19. és 26.

² Ld.: Lutter, Marcus – Winter, Martin: *Umwandlungsgesetz Kommentar*. Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2004. 86.

³ Fontos megemlíteni, hogy az átalakulás jogintézményének elemzése során lehetőség nyílik a jogintézményt a társadalmi érdekek felől is vizsgálni. A társadalmi érdekek ebben a vonatkozásban a fiskális érdekek szempontjából relevánsak, illetve a közteherviselés alapelveihez kapcsolódnak. A magyar jog vonatkozásában ebből a szempontból az átalakulás során alkalmazott illetékelkerülési technikákat lehet kiemelni. A társadalmi érdekek, illetve

A társasági jogi szabályozás nem egyszerű technikai és eljárási normák, hanem a társaságon belüli érdekiegyensúlyozás eszközei. A társaság bonyolult és összetett érdekviszonyok szövedéke, s a szervezetnek, mint jogi entitásnak alkalmasnak kell lennie a különböző érdekek megjelenítésére, megfelelő kifejeződésére, az érdekkonfliktusok megelőzésére vagy kezelésére is. A figyelembe veendő érdekek és érdekviszonyok a legkülönbözőbbek lehetnek.⁴

Az átalakulással kapcsolatos érdekek a következők szerint csoportosíthatók: beszélhetünk egyrészt a mikro szinten csoportosuló, egyes gazdasági társasághoz köthető érdekcsoportokról és makró szinten a fiskális, össztársadalmi érdekekről. A gazdasági társaságok vonatkozásában az érdekek tovább csoportosíthatók az átalakulás folyamatában elfoglalt pozíciójuk szempontjából. Különbséget tehetünk ezen a szinten a külső és belső társasági érdekek között, illetve a belső érdekeket tovább oszthatjuk osztulajdonosi érdekekre, illetve ezen halmazból lehatárolt kisebbség érdekeire. Az átalakulás szempontjából a külső társasági érdekeknek a hitelezők érdekei felelnek meg.

A tanulmányban nagy hangsúlyt fektetek az átalakulás során bekövetkező jogutódlás kérdésére, tekintettel arra, hogy e kérdésnek a dogmatikai háttere a magyar jogban kevésbé kidolgozott, illetve a vonatkozó jogtudományi művek is csak érintőlegesen foglalkoznak a témával.⁵ Tekintettel arra, hogy az osztrák, illetve német jogtudomány által ismert jogintézmények, illetve használt kifejezések nem feleltethetők meg teljes mértékben a magyar társasági jogi jogirodalomban használt kifejezéseknek, az egyes külföldi jogintézmények, szakkifejezések magyar fordítása után, a dogmatikai pontosság végett a német, illetve az osztrák kifejezés is feltüntetésre kerül.

1. A szervezeti struktúra megváltoztatásának lehetséges okai

A szervezeti struktúraváltozásoknak az okait a külföldi szakirodalom lényegesen átfogóbban vizsgálja, mint a vonatkozó magyar kommentárok, illetve tanulmányok. Véleményem szerint ez oda vezethető vissza, hogy a magyar jogban az átalakulás az 1990-es években elsősorban a privatizáció

az illetékelkerülési utak több, eddig már megjelent tanulmány, illetve a készülő PhD disszertáció tárgyát képezi.

⁴ Kisfaludi: *i. m.* 123.

⁵ Lásd ehhez: Harsányi Gyöngyi – Újvári Andorné – Miskolczi Bodnár Péter: A jogutódlás, mint sajátos szerződést módosító jogi tény a társaságokban. *Magyar Jog*, 1991/4., 223-231., Kisfaludi: *i. m.* 71., Vékás Lajos: Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez. Complex Kiadó, Budapest, 2008. 108., Gál Judit – Adorján Csaba: *A gazdasági társaságok átalakulása*. HVG ORAC Kiadó, Budapest 2010. 35. és Auer Ádám – Bakos Kitti – Buzási Barnabás – Farkas Csaba – Nótári Tamás – Papp Tekla: *Társasági jog*. Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 108.

menetét határozta meg. Sokkal kevésbé indukálták tehát az egyes gazdasági megfontolások, közgazdasági szempontok az átalakulásokat. Természetesen a helyzet mára megváltozott Magyarországon is, és az átalakulások okaként leggyakrabban gazdasági, célszerűségi, hatékonysági megfontolások jelennek meg.

Az egyes, átalakuláshoz vezető okok csoportosíthatók abból a szempontból, hogy tipikusan mely átalakulási formációval kapcsolódnak össze. Eltérő okok vezetnek tehát a formaváltozásra, egyesülésre, illetve szétválásra irányuló folyamatokhoz. Ezen okok többfélék lehetnek.

Az optimális működési szervezeti méret elérése kétféle megközelítésben értelmezhető. Egyrészt előfordulhat, hogy a társasági forma, illetve ennek megváltozása követi a gazdasági realitást, amely szerint az adott társasági formát a vállalkozás kinötte, vagy éppen ellenkezőleg, a csökkenő gazdasági teljesítményhez egyszerűbb társasági forma szükséges. A másik megközelítésben az optimális szervezeti méret a méretgazdaságosság közgazdaságtani elméletével van összefüggésben. Ebben az esetben a szervezet strukturális változása megelőzi a gazdasági potenciál növekedését, vagy csökkenését, illetve indukálja ezt. Az átalakulás oka lehet továbbá a piaci részesedés növelése, illetve adó- és illetékjogi megfontolások is, amelyek általában a közterhek minimalizálásának célját szolgálják.⁶

Az egyes, átalakulásra vezető okok csoportosíthatók továbbá a szerint is, hogy tipikusan mely szervezeti mérettel rendelkező jogalanyok vonatkozásában fordulnak elő leginkább a gyakorlatban. Így például mások a tipikus átalakulásra vezető okok egy kis, vagy középvállalkozásnál, és általában mások egy nagyvállalkozás, illetve multinacionális cég vonatkozásában.

1.1. Formaváltás lehetséges okai

A társasági forma, szervezet megváltozása iránti igény felmerülése esetén nyúlhatnak a tulajdonosok a formaváltás társasági jog által biztosított eszközéhez. A szervezeti struktúra megváltoztatásának okai többértűek lehetnek. Az egyik legkézenfekvőbb indok a szervezeti méret növekedése, amely gyakran organikus fejlődés eredménye: például az egyéni vállalkozó úgy dönt, hogy tevékenységét gyermekével együtt folytatja egy személyegyesítő társaság kereti között. Majd idővel ezen személyegyesítő társaság – a felelősség korlátozása végett – tőkeegyesítő társasággá alakul(hat) át. A folyamatosan növekvő tőke iránti igényt pedig lehet, hogy már egy részvénytársaság keretében fogják a tulajdonosok biztosítani. Az

⁶ Erről ld. bővebben: Dobos István: Közteherviselés és a visszerthes vagyónáruházási illeték társasági jogi kerülőútjai. *Jura*, 2012/2, 68-93.

átalakulási folyamat gyakran fordított irányban játszódik le, amikor is egy egyszerűbb, esetlegesen kevésbé tőkeerős szervezetre van szükség, például amikor egy részvénytársaság kevésbé bonyolult szervezeti struktúrájú társasággá, korlátolt felelősségű társasággá alakul át.

Szintén formaváltáshoz vezethet a tulajdonosok felelősségkorlátozás iránti igénye. Ebben az esetben a személyegyesítő gazdasági társaságok korlátolt felelősséggel járó társasággá alakulnak át, kihasználva ezzel a társaság által nyújtott felelősségkorlátozó funkciót is.

1.2. Egyesülés lehetséges okai

Az egyesülés jogilag különálló szervezetek jogi és gazdasági egységgé történő összekapcsolódását jelenti. Az egyesülés fő célja általában az egyesülő vállalkozások rentábilisabbá, jövedelmezőbbé tétele, ún. szinergiahatás (*Synergieeffekte*) elérése.⁷ Ez lényegében annyit jelent, hogy az egyesülések célja általában a bevételek növelése úgy, hogy az egyesüléssel a jogelődök nem változó költségeinek (*Fixkosten*) együttes összege kevesebb, mint a jogutód összes nem változó költsége.

A méretgazdaságossági szempontokat, az optimális szervezeti méretre és struktúrára való törekvést szintén valamennyi, átalakulással foglalkozó kommentár említi, mint az ilyen jellegű tranzakciók egyik gyakori célját. Egyes esetekben a piaci megfontolások is az átalakulás okaként szolgálhatnak, így például a piaci részesedés növelése.

Közgazdasági szempontból akkor tekinthető egy egyesülés sikeresnek, ha a következő feltétel teljesül: Az egyesülés után létrejött cég jelenértéke nagyobb, mint a két egyesült cég jelenértéke az egyesülés előtt.⁸ Természetesen az egyedülés esetén nem szabad elfeledkezni az egyesülési eljárás költségeiről. Az egyesülési partnerek felkutatása, az egyesülési tárgyalások lefolytatása, kivitelezése és más az egyedülés során felmerülő cselekvés-sorozatok jelentős költségtartalmat hordozhatnak magukban.

A méretgazdaságosság elérése az egyik természetes célja a horizontális fúzióknak. A méretgazdaságosságból származó fúziós haszon minden olyan költségmegtakarítás, amely abból fakad, hogy bizonyos feladatokat összevontan hatékonyabban lehet elvégezni.

Komplementer erőforrások birtokolása esetén mindkét vállalat olyan erőforrásokat birtokol, amelyekre a másiknak szüksége van, de nem rendelkezik vele. Amennyiben ezt az erőforrást a másik cég nem, vagy csak

⁷ Ld.: Grünwald, Alfons: *Umwandlung – Verschmelzung – Spaltung: Der Rechtsübergang bei unternehmensrechtlichen Strukturmaßnahmen*. Wirtschaftsverlag Carl Ueberreuter, Wien, 1996. 120.

⁸ Ld.: Breal, Richard – Myers, Stewart: *Modern vállalati pénzügyek*. Panem Kiadó: Budapest, 2005. 985.

drágábban, esetleg lassabban tudja megszerezni, úgy a fúzió megoldást jelenthet. A vertikális integráció gazdaságossága szintén egy releváns ok lehet. Ebben az esetben a gazdasági tevékenység vertikális skáláját szeretné az adott vállalkozás kibővíteni, azaz a cég igyekszik megszerezni a beszállító és az értékesítő vállalat feletti ellenőrzést.⁹ Ezen okokon kívül az egyesülés során bekövetkező vagyónátruházás forrást jelenthet bizonyos eszközök finanszírozásához is.

Az egyesülés gazdasági szempontból csak egy eszköz több vállalkozás összekapcsolására. Így például gazdasági szempontból a vállalatcsoportok is jogilag különálló vállalkozások „egyesülését” jelenti, ám jogi szempontból a vállalatcsoportok esetében feltétlenül fontos kiemelni, hogy az egyes vállalatcsoportot alkotó szervezetek elkülönült jogalanyok.¹⁰ Ezzel szemben az egyesüléssel az egyesülésben részt vevő jogalanyok önálló jogalanyisága megszűnik. Nagyon gyakran az egyesülés kizárólag egy folyamat végső szakasza, amelyet megelőzött már társasági részesedés adásvétele a később egyesülő vállalkozások között.

1.3. Szétválás lehetséges okai

A szétválás okaiként lehet említeni a szervezeti méret csökkentésének szándékát, a szervezet(ek) hatékonyságának növelését, a felelősségi viszonyok elkülönítését, vagy esetleg a tőzsdei bevezetés előkészítését. A méretgazdaságossági megfontolásokon kívül, a szétválás releváns oka lehet, hogy a gazdasági társaság bizonyos tagjai a gazdasági élet más szegmensében akarnak tevékenykedni, új gazdasági társaság alapítása nélkül. A tagok kapcsolatának megromlása szintén a gazdasági társaság szétválásához vezethet. Szintén a releváns okok között lehet említeni a különböző adó, illetve illetékoptimalizációval kapcsolatos célokat is.

1.4. Az optimális szervezeti méret

Ahogy fentebb említésre került, az optimális szervezeti méretre való törekvés nagyon gyakran szolgál az egyesülési, illetve a szétválási folyamat indukálójaként.

A közgazdaságtan régóta vizsgálja, hogy van-e olyan meghatározott társasági méret, amely minden esetben és a legtöbb szempontból kedvezőbb, mint az összes többi lehetőség. Közgazdaságtani szempontból azt a kérdést lehet feltenni, hogy egy vertikális koncentráció mikor bír mikroökonómiai

⁹ Vö. Brealy-Myers: *i. m.* 988.

¹⁰ Ld. Helbich – Wiesner – Bruckner: *Handbuch der Umgründungen*. LexisNexis ARD ORAC, Wien, 2006. 119. és Kisfaludi: *i. m.* 695.

szempontokból pozitív hatással. E tekintetben úttörő volt *Coase* 1937-ben publikált műve.¹¹ *Coase* ebben a művében azt vizsgálja, hogy egy piacgazdaságban egyáltalán miért vannak társaságok, amelyek az árucseré viszonyait, vagy legalábbis azoknak egy részét egy vertikális vállalati koncentrációban és szervezetben integrálják.

Coase szerint a szervezeti erőforráskoncentrációt helyettesítő piacon elérhető alternatívák használata tranzakciós költségeket okoznak, illetve ezen költségek növekedéséhez vezetnek. Ezek a tranzakciós költségek csökkenthetők, ha a piacon megkötött tranzakciók és jogügyletek, illetve az ezek során nyert erőforrások egy vállalati, szervezeti keretben megtalálhatók. Természetesen nem előnyös minden egyes piacon megszerezhető erőforrást a szervezetbe integrálni, mert ebben az esetben a társaság működési területétől távol eső tevékenységek szervezeten belül történő megszervezése is jelentős többletköltséget okozhat.¹² Külön ki kell emelni, hogy ahogy minél több tranzakció kerül integrálásra egy szervezeten belül, úgy arányaiban is növekednek a tranzakciós költségek, hiszen úgy, ahogy egy központilag irányított, teljesen centralizált gazdaságban, egy vállalat esetében is, létezik egy vállalati méret, amely felett a vállalatvezetés irányítási potenciálja jelentősen csökken, és hibás vállalati döntések, illetve erőforrásveszteségek lépnek fel. Egy vállalat koordinációs, folyamatszervező képessége tehát behatárolt. Mikroökonómiai szempontból, illetve a tranzakciós költségek szempontjából a szervezeti koncentráció még hatékonynak nevezhető akkor, amikor egy többleterőforrás szervezeten belülről való telepítésekor a szervezeten belüli többletköltség-emelkedés kisebb mértékű, mint a piaci erőforrások igénybevétele esetén keletkező tranzakciós költség-emelkedés lenne.

E levezetésből közvetlenül azonban nem állapítható meg, hogy melyik az ideális vállalati méret, mert ahhoz a szervezeten belüli tranzakciós költségek definícióját pontosan meg kellene alkotni, különös tekintettel a szervezeten belüli tranzakciós költségek és termeléssel kapcsolatos költségek egymástól való elhatárolására. Ezen fogalomalkotással a közgazdaságtudomány még adós maradt. *Coase* elméletén kívül további közgazdaságtani elméletek is foglalkoznak a leghatékonyabb és így legmegfelelőbb szervezeti mérettel. Egyértelmű és pontosan meghatározott választ ezen elméletek se adnak, így a jogalkotás se választott (nem is választhat) ki egy egyértelműen preferált vállalati méretet. Ehelyett a

¹¹ Ld.: *Coase*, Ronald: The Nature of the Firm. *Economica*, 1937/16., 386-405. és *Dahlman*, Carl: The Problem of Externality. *Journal of Law and Economics*, 1979/1., 141-162.

¹² Számos vállalkozás ezen okra való tekintettel bíz meg más vállalkozásokat bizonyos tevékenység ellátásával, amelyek jogi és gazdasági szempontból is elkülönült vállalkozásnak minősülnek. ("outsourcing": vállalkozások esetében bizonyos tevékenységek leválasztása a fő tevékenységről, és külső cégek által történő ellátása.)

jogalkotásnak sokkal inkább az a feladata e vonatkozásban, hogy a szervezeti struktúra kialakításához, így a vállalat számára ideális szervezeti méret kiválasztásához kellően rugalmas eszközöket nyújtson. Végeredményben tehát az a jogalkotási koncepció tekinthető helyesnek, amely a vállalati méret vonatkozásában a mindkét irányba megadja a piaci szereplőknek a szervezeti struktúra megváltoztatásának lehetőségét, ennek megfelelően biztosítja az egyesülést és a szétválást is, meghagyva ezzel az optimális vállalati méret megválasztását a szervezeti jogalanyok tulajdonosainak. A jognak tehát csupán a megfelelő méret eléréséhez szükséges eszközöket kell biztosítania.

A gazdasági társaságok átalakulásának rugalmas szabályozása tehát a szervezeti tranzakciós költségek szempontjából bír kiemelt jelentőséggel. A fentieknek megfelelően, a jogalkotónak egyrésztől biztosítania kell a szervezeti változásokhoz szükséges jogintézményeket annak érdekében, hogy a társaság a számára megfelelő szervezeti méretet és struktúrát realizálni tudja.

Másrésztől fontos, hogy a szervezeti változás, átalakulás során a jogalkotó kellően rugalmas szabályokkal töltsse ki az átalakuláshoz kapcsolódó jogintézményeket, hiszen az átalakuló gazdasági társaság, illetve a tulajdonosok érdekeinek egy olyan szabályozás felel meg leginkább, amely kellő mozgásteret biztosít számukra, illetve amely a szervezeti változások gyors és költséghatékony megvalósítását szolgálja.

1.5. Adójogi megfontolások az átalakulás során

A közgazdasági megfontolások mellett az átalakulás okaként nagyon gyakran adójogi megfontolások húzódnak. Ebből fakadóan az egyes átalakulási hullámokra jelentős ráhatással vannak a mindenkor hatályos adójogszabályok, illetve az adópolitika. Így például Németországban az alábbi adójogi megfontolásokból realizálódott jelentős számú átalakulás: személyegyesítő társaságok tőkeegyesítő társaságokká való átalakulása, a nyereség kedvezőbb elszámolása végett; tőkeegyesítő társaságok személyegyesítő társaságokká való átalakulása, a kedvezőbb értékelési szempontok miatt a különböző vagyonszerzési illetékek vonatkozásában.¹³

Általános jogalkotói törekvés, hogy az átalakulási törvény hatálya alá eső tranzakciókhoz lehetőleg alacsony adóteher kapcsolódjon. E jogalkotói törekvés indoka az, hogy az esetek többségében az átalakulások során külső, harmadik személy részéről nem kerül a társaságba többlettőke, illetve nem kerül a társasághoz ellenérték.¹⁴ Ezen adójogi átalakulási okok főleg a kis- és

¹³ Ld.: Semler, Johannes – Stengel, Arndt: *Umwandlungsgesetz*. Verlag C.H. Beck, München, 2003. 27.

¹⁴ Ld.: Semler-Stengel: *i. m.* 26.

középvállalkozásoknál játszanak szerepet. A nagyvállalatok átalakulása sokkal inkább közgazdaságtani, méretgazdaságossággal összefüggő okokra vezethető vissza. Természetesen ezen tranzakciók esetében is lényeges szempont, ha nem is fő motiváció, a legoptimálisabb megoldás adójogi szempontból is.

Azt a megállapítást, hogy a méretgazdaságossági szempontokon kívül az adózással kapcsolatos megfontolások is jelentős szerepet játszanak az átalakulások során, jól mutatja az a német példa, amely az 1995-ös átalakulási törvény¹⁵ hatálybalépését megelőző átalakulási joganyaggal kapcsolatos. Az 1977-es, átalakulás adójogi szabályairól szóló német törvény a szakirodalom egyöntetű álláspontja alapján az átalakulásokra fékezőleg hatott. Különösen így volt ez a tőkeegyesítő és személyegyesítő társaságok egyesülése esetén, amelynek során az egyesülés nem volt adómentes: A jogutód társaság vonatkozásában az egyesülés bejegyzése után nyereségadó-fizetési kötelezettség keletkezett. Ezzel szemben a kizárólag vagyonegyesítő társaságok részvételével megvalósuló egyesülés adómentes volt.

2. Átalakulás a német jogban

2.1. Az 1995-ös átalakulási törvény előtt

A német jog az 1969-es átalakulási törvény¹⁶ hatálybalépésétől kezdődően az 1995-ös átalakulási törvény hatálybalépéséig más megközelítésben használta az átalakulás (*Umwandlung*) fogalmát, mint a jelenleg hatályos német társasági jog. Ebben az időszakban kizárólag a szervezeti jogalanyok működési formájának megváltozását értette ez alatt, elkülönítve így a formaváltást (az 1995-ös átalakulási törvény hatálybalépését megelőzően: *Umwandlung*) és az egyesülést (*Verschmelzung*). Ebben az időszakban a német tételes jog nem ismerte a szétválás jogintézményét (*Spaltung*), amely az átalakulási folyamatokra természetesen fékezőleg hatott.

A szűken értelmezett átalakulás, vagyis a formaváltás kategóriáján belül a német jog élesen elkülönítette a formaváltozással járó átalakulást (*formwechselnde Umwandlung*) és a vagyónátruházással járó átalakulást (*übertragende Umwandlung*) kategóriáit. A személyegyesítő társaság és tőkeegyesítő társaság közötti átalakulás kizárólag a vagyónátruházással járó átalakulás során volt lehetséges (*übertragende Umwandlung*), amelynek során a jogelőd teljes vagyona, tehát az egyes aktívák és passzívák

¹⁵ Vö.: *Umwandlungsgesetz vom 28. Oktober 1994* (BGBl. I S. 3210; 1995 I S. 428), továbbiakban: 1995-ös átalakulási törvény.

¹⁶ Vö.: *Umwandlungsgesetzes 1969* [6. November 1969 (BGBl. I S. 2081)], továbbiakban: 1969-es átalakulási törvény.

átruházásra kerültek a jogutód, megváltozott formájú társaságra. Az átruházás során a jogelőd tekintetében megszűnés következett be, a jogutód pedig a jogelőd teljes vagyonával, egyetemes jogutódként kezdte meg működését. Ezzel ellentétben az egyes személyegyesítő társaságok, illetve az egyes vagyonegyesítő társasági formák között lehetőség nyílt a kizárólag formaváltozással járó átalakulásra (*formwechselnde Umwandlung*). Ebben az esetben a formaváltás folyamatában a jogelőd nem szűnt meg, hanem csupán a „szervezeti köntös” változott. A formaváltásnak ezen felfogása megfelel a jelenleg hatályos német szabályozás koncepciójának. Az „übertragende Umwandlung”, mint vagyonszállással járó formaváltás azonban a jelenleg hatályos német társasági jogban nem ismert. Az 1995-ös átalakulási törvény előtt a szétválás (*Spaltung*) szabályait a tételes jog nem tartalmazta. A tételes jog terén a 1995-ös átalakulási törvény teremtette meg a szétválás lehetőségét.

2.2. Társasági formaváltás a jogutódlás szemszögéből

A szervezeti változások esetén lényeges kérdésnek tekinthető, hogy valóban változás következik-e be a jogalanyiség tekintetében, vagy ugyanazon jogalany vonatkozásában kizárólag a külső megjelenési forma (*äußeres Erscheinungsbild*) változik meg.

Fontos kiemelni, hogy nem minden átalakulási formáció esetében történik a német és az osztrák jog szerint jogutódlás, illetve a jogutódlás legfőbb jellemvonásaként alanyváltozás jogosulti, vagy kötelezett pozícióban, hiszen van olyan eset, amikor csupán a jogalany külső megjelenési formája (*äußeres Erscheinungsbild*) változik meg, anélkül, hogy a jogalany tekintetében anyagi változás is bekövetkezne.

A német és osztrák jogdogmatika, a magyartól teljesen eltérően, a formaváltás esetén a jogalanyiség tekintetében nem lát változást, így jogutódlási folyamatot se. Csupán a külső „megjelenési forma” megváltozását látja a formaváltás folyamatában, illetve e formaváltozással együtt természetesen a társaságra alkalmazandó jogi normák tekintetében is változás következik be.

Az osztrák jogirodalomban Schwarz úgy írja le ezt az esetet, amikor csupán a jogalany „jogi köntöse” változik meg („*Nur sein Rechtskleid wechselt*”).¹⁷ A jogalany tekintetében tehát csak formálisan következik be változás, materiálisan szempontból nem.¹⁸

¹⁷ Ld.: Schwarz, Hans-Detlef: *Das neue Umwandlungsrecht in: Deutsches Steuerrecht*. C.H. Beck, München, 1994. 1699.

¹⁸ Vö.: Grünwald: *i. m.* 37.

Formaváltás esetén a német és osztrák jogirodalom egyöntetű álláspontja szerint a jogalanyok tekintetében azonosság (*Identität*) áll fent. Az azonosság esetében éles különbséget kell tenni az általános jogutódlás (*Generalsukzession*) és a társasági formaváltás során bekövetkező azonosság között.

Előbbi esetében változó jogalanyiség mellett a jogelőd és jogutód jogviszonyainak összességében (mint a jogutódlás statikus oldala) figyelhető meg az „azonosság”, míg formaváltás esetén az azonosság magára a jogalanyiságra vonatkozik. Gazdasági és jogi szempontból egyaránt úgy tekint az osztrák jogirodalom a társasági formaváltásra, hogy a jogalany a formaváltás előtt és után ugyanaz marad, nem következi be változás (*Identitätsprinzip*). E szemléletből egyenesen következik, hogy érdemi, materiális változás a jogalanyhoz tartozó jogviszonyok tekintetében se következik be társasági formaváltás esetén.

A jogalanyra vonatkozó azonosságfogalmat (*Identität*) az osztrák jogirodalom nem definiálja, viszont több szempontból is rögzíti a jellemvonásait.

Két formális feltétel teljesülése mindenképpen szükséges ahhoz, hogy a jogalanyok azonossága fennálljon: *egyrésztől* formális szervezeti változás során a jogalanyok számának változatlanak kell maradnia. Ennek megfelelően tehát nem jöhet létre több jogalanyból egy jogalany, illetve fordítva se, egy jogalanyból több jogalany, hiszen ez már átvezetne az egyesülés és szétválás terebélyébe, amely jogintézményeket a jogalanyiség és jogutódlás szempontjából az osztrák magánjogi dogmatika a formaváltástól teljesen elválasztva kezel. A *másik feltétel*, hogy a formális szervezeti változás keretében a jogalany tekintetében nem következhet be olyan helyzet, hogy a régi jogalany fennállásakor egyidejűleg egy más szervezeti keretek között létező jogalany (mint jogutód) is létrejön, hiszen a csupán formális szervezeti változás tekintetben az osztrák jogi gondolkodás alapján nem történik jogutódlás, tehát jogelődről és jogutódról sem beszélhetünk. Két egy időben létező jogalany pedig magától értetődő módon nem lehet azonos.¹⁹

Fontos kiemelni, hogy formaváltás esetében a jogalanyok azonosságát nem teljes azonosságként kell az osztrák jogirodalom alapján sem értelmezni. Az azonosságnak e vonatkozásban egy speciális jogi tartalma van. A döntő jellemvonás, amely alapján a társasági formaváltást megkülönbözteti a német és osztrák jog az egyesüléstől és a szétválástól a gazdasági szempontú kontinuitás, amely fennáll folyamatosan a formaváltás során. Gazdasági szempontból az teszi teljesen megalapozottá a jogalanyiség kontinuitása

¹⁹ Ld.: Uo. 38.

mellett való állásfoglalást, hogy a formaváltás előtt és után a jogalany vagyonában nem következik be változás.

Formaváltás esetében tehát – nem úgy, mint egyesülés vagy szétválás esetén – a jogalany vagyona nem egyesül más jogalany vagyoni eszközeivel, illetve nem is kerül felosztásra több jogalany között. A vagyon a jogi formáját megváltoztató, de egyébként változatlan jogalanyisággal rendelkező társaságnál található változatlanul, csupán tehát a szervezeti keret változik meg, amely megváltozott szervezeti keret részére változatlanul ugyanazon jogok és kötelezettségek lesznek hozzárendelve a formaváltás után is. A társaság tehát társasági formaváltás esetén nem szűnik meg, hanem folytonos jogalanyiség mellett a külső megjelenési formája változik csupán meg.

A jogalanyi kontinuitás elvével az osztrák jogirodalom összeférhetőnek tartja azt, hogy a formaváltás során változás következhet be a társaság tulajdonosai tekintetében, hiszen új tulajdonos léphet be a társaságba, illetve a társaság tulajdonosa meg is válhat a társaságtól. Az uralkodó felfogás szerint, valamennyi tulajdonosi pozícióban történő változás is megtörténhet a folytonos jogalanyiség fenntartásával.²⁰ Az osztrák jogirodalom eme következtetése logikusnak tekinthető, hiszen ha társasági-részesedésátrúázás esetén nem történik változás a társaság jogalanyiséga tekintetében, akkor ez a formaváltáskor megváltozó tulajdonosi viszonyok esetén is logikus következtetés.

2.3. Az 1995-ös átalakulási törvény

A jelenleg hatályos német átalakulási törvény 1995. január 1-jén lépett hatályba és egyúttal helyezte hatályon kívül az 1969-es átalakulási törvényt. Megfelelően annak a koncepciónak, hogy az osztrák és német jog nem különíti el élesen, az átalakulásra vonatkozó számviteli és adószabályokat, az 1995-ös törvény az átalakulási joganyag teljes átdolgozásának eredményeként született, így az átalakulás társasági jogi szabályozásának újrakodifikálásával egyidejűleg fogadták el az átalakulás adójogi vonatkozásairól szóló törvényt is.²¹

Az 1995-ös átalakulási törvény megalkotásakor a jogalkotónak két alapvető célja volt: Elsődlegesen az átalakulási folyamatok rugalmas szabályok biztosításával történő leegyszerűsítését tűzte ki a jogalkotó elérendő célként, amely egyértelműen a tulajdonosok érdekeit szolgálja. A törvény megalkotásakor a másik fő szempont az átalakulással érintett

²⁰ Ld.: Kastner, Walther – Doralt, Peter – Nowotny, Christian: *Gesellschaftsrecht*. MANZ'sche Wien, 1998. 133.

²¹ Vö.: *Umwandlungssteuergesetz vom 28. Oktober 1994* (BGBl. I S. 3267).

különböző érdekcsoportok, úgy mint a társaság tulajdonosainak, hitelezőinek, munkavállalóinak szempontjainak, érdekeinek a védelme.

Az átalakulási törvény a gazdaság társaságok univerzális jogutódlással (*Gesamtrechtsnachfolge*) történő átalakulási formációit tartalmazza. Ezzel az átalakulás teljes jogi szabályozására egy törvényben került sor. Az átalakulási törvényig e joganyag különböző törvényekben került elhelyezésre, úgy mint: az 1969-es átalakulási törvény, a részvénytársaságokról szóló törvény (AktG), illetve további jogszabályok is tartalmaztak az átalakulás normaanyagába illeszkedő szabályokat. Ez a megoldás, az átalakulás külön törvényekben történő szabályozása, átláthatatlan rendszerhez vezetett, amely jelentősen megnehezítette a gyakorlati munkát. A jelenleg hatályos német átalakulási törvény már a megalkotásakor tekintettel volt a vonatkozó társasági jogi irányelvekre, így az 1978-as egyesülési irányelvre és a szétválási irányelvre is. Az átalakulási törvény tárgyi hatálya 2007-ben tovább bővült, amikor is a határokon átnyúló egyesülésekről szóló irányelv rendelkezéseinek megfelelően a jogalkotó lehetővé tette a különböző tagállamokban honossággal bíró tőkeegyesítő társaságok egyesülését.

A társasági jogok, átalakulási törvények általános törekvése, hogy a szervezeti struktúra megváltoztatásának folyamatát, az átalakulások eljárását leegyszerűsítése, bizonyos határok figyelembevételével a lehető legrugalmasabb szabályozást biztosítsa. E deklarált jogalkotói célt elsősorban gazdasági megfontolások támasztják alá. E szerint kívánatos, hogy egy gazdasági társaság szervezeti kereteit gyorsan és lehetőleg minél több formális és adójogi akadály nélkül a megváltozott gazdasági környezethez, feltételekhez lehessen alakítani. Ez a rugalmasság hozzájárul(hat) az egyes nemzeti társasági jogok versenyképességéhez. Az egyszerűsítés leginkább abban a formában jelentkezett, hogy az átalakulási törvény hatálybalépéséig hatályos öt különböző átalakulási lehetőséget tartalmazó társasági jogi joganyagot egy törvényben foglalták össze, amely így egyértelműen az átláthatóságot szolgálja.

Annak, hogy jelenleg az átalakulási törvények az átalakulásképes jogalanyok számát tágan határozzák meg, tehát széles alanyi kör részére megteremtik a szervezeti változások lehetőségét, illetve hogy a formaváltás és egyesülés mellett a szétválásra is lehetőséget nyújtanak, nem kizárólag jogtechnikai, hanem gazdasági relációja is van, hiszen ezzel a jogalkotó lehetőséget nyújt a nagyméretű szervezetek feldarabolására, lehetőség nyílik tehát több kisebb méretű és flexibilisebb társaságok létrehozására. Tekintettel arra, hogy átalakulásnak (leszámítva a társasági formaváltást) immanens velejárója a szervezeti méret változása, felmerül a kérdés, hogy meghatározható-e objektíven egy adott szervezeti méret, amely gazdaság szempontból nézve minden más szervezeti méretnél előnyösebb.

Az átalakulási törvény alanyi hatálya kifejezetten tágan került meghatározásra. A jogalkotó az alanyi hatály meghatározásánál szándékosan nem a vállalkozás, illetve a gazdasági társaság kifejezést használta, hiszen a törvény valamennyi átalakulási formációt átfogja. Jogalanynak számít a törvény szempontjából minden olyan jogi entitás, amely átalakulási folyamatokban részt vehet. A törvény megkülönbözteti az átalakulásban való részvétel aktív és passzív oldalát, tehát hogy bizonyos jogalanyok mely formákba, illetve mely formákból alakulhatnak át.

Mindkét oldalon szerepelhetnek a tőkeegyesítő társaságok (*Kapitalgesellschaften*), illetve személyegyesítő társaságok (*Personenhandelsgesellschaften*) is.

Az átalakulási törvény az egyesülést tekinti az átalakulási formációk alaptípusának. Ennek megfelelően a törvény „átalakulási főszabályok”-nak az egyesülés normaanyagát tekinti. A szétválás (*Spaltung*) szabályozásánál a törvény fő szabály szerint az egyesülések joganyagára utal, azzal hogy emellett meghatározza a szétválások eltérő szabályait is. A szétválástól eltérően a formaváltás szabályait a törvény nem az egyesülésre való utalással, illetve az egyesüléshez képest fennálló különbségek meghatározásával (mint szétválás esetén) határozza meg, hanem az egyesüléstől teljesen független szabályozza.

2.4. Az átalakulás (*Umwandlung*) fogalma az átalakulási törvényben

A német jog átalakulás fogalma (*Umwandlung*) az átalakulási törvény által szabályozott szervezeti változások vonatkozásában a jelenleg hatályos törvény szerint főfogalomként értelmezhető (*Oberbegriff*), amely átfogja az egyesülést, szétválást, társasági formaváltást és az univerzális jogutódlás keretében végbemenő vagyónátruházás bizonyos formáit. Az átalakulási törvény hatálybalépése előtt a szervezeti változások terminológiája nem volt egységes, az átalakulás (*Umwandlung*) kifejezést egyrészt a társasági formaváltás szinonímjaként, másrészt pedig valamennyi szervezeti struktúraváltozásra használták, ideértve a szinguláris jogutódlás „*Einzelrechtsnachfolge*“ keretében végbemenő változásokat is.²²

A törvény az átalakulás mint főfogalom (*Umwandlung*) definícióját nem határozza meg, hanem az egyes átalakulási altípusok felsorolásával határozza meg e fogalmat. A német jog szintén megkülönbözteti az átalakulást szűk és tág értelemben, ezt azonban a magyar terminológiától eltérően teszi. Ennek megfelelően a német jog az átalakulás szűk értelmezésének körébe vonja a társasági forma megváltozásával járó átalakulásokat (*Umwandlungen im engeren Sinne*) és a tágabb átalakulási fogalom alá sorolja társasági

²² Ld. Semler-Stengel: *i. m.* 3.

formaváltozással nem járó átalakulásokat. Minden átalakulási formáció vonatkozásában megállapítható, hogy nem csupán egyes vagyonelemek szinguláris jogutódlással történő vagyónátruházása (*Vermögensübertragung mit Einzelrechtsnachfolge*) megy végbe, hanem átalakulás esetén tehát kizárólag a teljes vagyonszössesség (aktívák, passzívák) kerülhet átruházásra.²³

Az átalakulás során tehát fő szabály szerint univerzális jogutódlás (*Gesamtrechtsfolge*) megy végbe (egyesülés és szétválás esetén). Fontos azonban megemlíteni, hogy a német jog úgy tekint kizárólag a társasági formájukat megváltoztató jogalanyokra, hogy azok vonatkozásában nem történik jogutódlás (*Identitätsprinzip*).

2.5. Egyéb eszközök a szervezeti struktúra megváltoztatására

A német jog élesen elkülöníti azon szervezeti változásokat, amelyek az átalakulási törvény tárgyi hatálya alá esnek azon szervezeti változásoktól, amelyek nem tartoznak ide. Ennek az az indoka, hogy a jogalkotó kizárólag az átalakulási törvény hatálya alá eső szervezeti változások részére kíván bizonyos jogutódlásbeli előnyöket (*sukzessionsrechtlichen Vorteile*) biztosítani. Ha a jogalany valamely átalakulási formációt választja, abban az esetben a vagyon univerzális jogutódlás keretében átszáll a jogutód(ok)ra. A vagyonszállás jogilag azonban kivitelezhető olyan eszközökkel is, amelyek nem esnek az átalakulási törvény hatálya alá. Ezek gazdasági szempontból hasonló eredményre vezethetnek, mint az átalakulás.²⁴

2.6. Az átalakulás alapelvei

A teljes átalakulási joganyag egy törvényben való kodifikálása lehetőséget nyújt arra, hogy a jogalkotó olyan alapelveket fogalmazzon meg, amelyek valamennyi átalakulási formáció esetében zsinórmértékként szolgálhatnak. Erre nagy szükség is van, hiszen azon jogalanyok alanyi köre, akik igénybe vehetik valamely átalakulási lehetőséget, tágran került meghatározásra, hiszen még az egyesület és az alapítvány is bevonásra került ezen alanyi körbe. Másrészt pedig az egyes átalakulási formációk tekintetében is több megoldást ismer a német jog.

Az átalakulási törvény rögzíti, hogy átalakulásra kizárólag a törvényben meghatározott esetekben, és formákban lehetséges, tehát az átalakulás vonatkozásában, hasonlóan az alapításhoz, formakényszer érvényesül. A német jog szerinti analógia tilalma levezethető az átalakulási formák

²³ Ld.: Kallmeyer, Harald: *Umwandlungsgesetz Kommentar*. Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2010. 2.

²⁴ Vö.: Semler-Stengel: *i. m.* 22.

„*numerus clausus*”-ából. Az egyes átalakulási típusok egy eljárásban történő kombinálása azonban megengedett, amennyiben ezzel nem hoznak létre új, a törvény által nem tételezett átalakulási formációt.

A német jog az átalakulásokat alapvetően kógensen szabályozza. A létesítő okirat, illetve a legfőbb szervek határozatok kizárólag egyszerűbb eljárási rendet határozhatnak meg bizonyos esetekben, kizárólag kifejezett törvényi felhatalmazás alapján.

2.7. Az átalakuló gazdasági társaság tulajdonosi érdekei

Az átalakulás az átalakuló gazdasági társaság tulajdonosai számára erőteljes beavatkozást jelent(het) a tulajdonosi jogaikba. Szemléletes példaként említhető az az eset, amikor egy tőkeegyesítő társaság személyegyesítő társasági formába alakul át, hiszen ebben az esetben a tulajdonosok felelősségi viszonyai megváltoznak. Tekintettel arra, hogy a gazdasági társaság átalakulása a társasági lét egyik legnagyobb horderejű kérdésének és döntésének tekinthető, az erről való döntést az egyes nemzeti társasági jogok kizárólagos módon a legfőbb szerv hatáskörébe utalják. A tulajdonosok kizárólagos joga ennek megfelelően minősített többséggel dönteni a gazdasági társaság átalakulásáról. Kivételt képeznek ez alól a személyegyesítő társaságok, ahol az átalakuláshoz egyhangú tulajdonosi döntés szükséges.

A tulajdonosok elemi érdeke, hogy a jogutód gazdasági társaságban a jogelőd társaság tulajdoni arányainak megfelelő részesedéssel rendelkezzenek, vagy az átalakulási folyamat során, pénzbeli ellentételezés fejében, megváljanak a gazdasági társaságtól. Átalakulás során az a tulajdonos, aki az átalakulásról való döntés ellen szavazott, illetve írásban is ellenezte az egyesülést, jogosult az egyesülés során a társaságtól – megfelelő pénzbeli kompenzáció ellenében – megválni. Az átalakulási törvény 29. §-a a jogutód társaságot kötelezi, hogy a jogelőd tulajdonosának részesedését, ha ezen tulajdonos nem kíván az egyesülésben részt venni, pénzben megváltsa. A megváló tag társasági részesedéséért fizetendő összeget, mint lehetőséget az egyesülési szerződésnek tartalmaznia kell olyan formában, hogy az ajánlat realizálódása csupán a megválni szándékozó tag jognyilatkozatától függjön.²⁵ Főszabály szerint a megváló tulajdonos társasági részesedésének ellenértékét pénzben kell kiadni a tulajdonos részére. Más szolgáltatás csak abban az esetben jöhet szóba (például társasági részesedés egy másik társaságban) a BGB²⁶ 364.§ szerint,²⁷ ha ahhoz a tulajdonos kifejezetten hozzájárul.

²⁵ Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 378.

²⁶ *Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002* (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S.738, a továbbiakban: BGB).

Annak érdekében, hogy a tulajdonos megalapozottan dönthesse az átalakulás kérdésében való szavazásról, az átalakulási törvény átfogó tájékoztatási kötelezettséget ír elő a társaság egyes szervei számára. Már az átalakulási szerződésnek, illetve az átalakulásról való legfőbb szervi határozatnak számos, tulajdonosok számára nélkülözhetetlen információt kell tartalmaznia.²⁸ A szerződés tervezetét meg kell küldeni a tulajdonosoknak, illetve ki kell függeszteni a társaság hivatalos székhelyén. Az átalakulási törvény 8. §, 127. §, 192. § szakaszok szerint a legfőbb szervnek jelentést kell készítenie, amely tartalmazza az átalakulási szerződésre, társasági részesedések „csereértékére” (*Umtauschverhältnis*), a jogutód társaságban való tulajdoni arányokra, illetve a társaságtól megváló tagok részére fizetett kompenzációra vonatkozó adatokat. A jelentést az átalakulási szerződéssel együtt a tulajdonosokkal közölni kell. A tulajdonosokat tehát ténylegesen olyan helyzetbe kell hozni, hogy dönteni tudjanak arról, hogy az átalakulás gazdasági szempontból valóban előnyös-e, és hogy részt kívánnak-e venni a jogutód társaságban.

A törvény szintén a tulajdonosi érdekeket szolgálja azzal a kógens előírással,²⁹ amely előírja, hogy az átalakulási szerződést független szakértőkkel meg kell vizsgáltatni. A vizsgálatról készült szakvélemény tartalmazza többek között, hogy a jogutódban biztosított társasági részesedés, illetve a távozó tulajdonosok részére felajánlott pénzbeli juttatás megfelelő-e. Külön kiemelendő, hogy ha a legfőbb szerv az átalakulás során valótlan adatokat foglal az átalakulásról készült jelentésébe, akkor az átalakulási törvény 313.§-a szerint három évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Ez a rendelkezés különösen figyelemreméltó abból a szempontból is, hogy egy, alapvetően a társasági jog terebélyébe tartozó jogszabály konstruál bizonyos tényálláshoz büntetési tételt, amely alapvetően a büntető törvénykönyve illeszkedne.

2.8. Hitelezővédelem

Tekintettel arra, hogy az átalakulás a folyamatban részt vevő társaságok hitelezői szempontjából kockázatos is lehet, a hitelezővédelemről külön rendelkezik az átalakulási törvény. A beolvadó, illetve összeolvadó társaság hitelezői adósváltozással számolhatnak, hiszen az egyesülés során e társaságok, mint jogelődök megszűnnek. Természetesen az adósi pozíció nem

²⁷ BGB § 364 (1): Das Schuldverhältnis erlischt, wenn der Gläubiger eine andere als die geschuldete Leistung an Erfüllung statt annimmt.

²⁸ Ld.: § 5, § 126, § 194 UmwG.

²⁹ Vö.: § 12., § 30. UmwG.

üresedik ki, a jogutód társaság kerül a hitelezőkkel szemben adósi pozícióba, azonban a társaság hitelezői ezen adóست nem saját maguk választották meg.³⁰

Az átvevő társaság hitelezői vonatkozásában nem következik be adósi pozícióban jogutódlás, azonban ezen hitelezők szintén védelemre szorulnak, hiszen a követelésük kielégítését esetlegesen veszélyeztetheti a beolvadó társaságnak a vagyoni helyzete. A hitelezővédelmi szempontoknak a törvény biztosítékkérési jog konstruálásával tesz eleget. Biztosítékkérés esetén a hitelezőnek valószínűsítíenie kell, hogy követelésének kielégítése az egyesülés következtében veszélyeztetett. Az előző átalakulási törvénnyel ellentétben tehát kétséget kizáró bizonyítás nem szükséges. A határokon átnyúló egyesületektől eltérően a biztosítékkérési jog a nemzeti, belső egyesületek esetében csupán az egyesülés cégjegyzékbe történő bejegyzését követően nyílik meg.³¹

Biztosítéket mind a jogelőd társaság(ok), mint a jogutód társaság hitelezői követelhetnek függetlenül attól, hogy követelésük jogszabályon, vagy szerződésen alapul. A biztosítékkövetelési jog az egyesülés cégjegyzékbe történő bejegyzésével nyílik meg, a hitelezőknek ezen időponttól számított 6 hónapon belül van lehetőségük biztosíték követelésére úgy, hogy ezen igényüket a jogutód gazdasági társaságnál írásban jelzik. A biztosítékkérési lehetőségre a hitelezőket figyelmeztetni kell a cégjegyzékbe való bejegyzés közzétételekor. A hitelezőnek a biztosíték iránti igénybejelentésekor azt kell bizonyítania, hogy az egyesülés által veszélyeztetve van a követelésének a kielégítése. A német jogirodalom szerint pusztán az a tény, hogy a jogutód gazdasági társaság saját tőkéje lényegesen alacsonyabb, mint annak a társaságnak a saját tőkéje, amellyel szemben eredetileg fennállt a követelés, kellő alapot nyújt önmagában a biztosítéknyújtásra.³²

A hitelező nem követelhet biztosítéket abban az esetben, ha a követelés már esedékes, tehát már kérheti követelésének kielégítését. A már esedékes követelések vonatkozásában nem szükséges a biztosítékkérési jog biztosítása abban az esetben sem, ha a követelés vitatottnak minősül.³³ Az esedékes követeléseket a hitelező a követelésérvényesítésre vonatkozó szabályok szerint, a megfelelő eljárások során kikényszerítheti, nincs szükség e követelések vonatkozásában biztosítéknyújtási kötelezettség konstruálására.

A biztosíték mibenléte vonatkozásában BGB 232.§ szakaszát kell alkalmazni. A biztosíték fajtáját a jogutód társaság, tehát a biztosíték nyújtója választhatja meg. A legtipikusabb biztosítékként az óvadék (*Hinterlegung*

³⁰ Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 300.

³¹ Ld.: Kalss, Susanne: Gläubigerschutz bei Verschmelzungen von Kapitalgesellschaften. *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*, 2009/1., 85.

³² Priester, Hans-Joachim: Das neue Verschmelzungsrecht. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1983/27., 1459.

³³ Vö.: *OLG Celle v. 2.11.1988* – 9 U 54/88, BB 1989, 868 f.

von Geld) említhető. A biztosíték mértékénél, illetve az óvadék összegénél figyelembe kell venni a követelés mértékét, illetve azt, hogy esetlegesen már más biztosítékkal biztosítva van-e a követelés. Amennyiben igen, a jogutód társaság megtagadhatja a biztosítéknyújtást. Amennyiben a jogutód társaság nem nyújt biztosítékot, úgy az BGB 31.§ alapján kártérítési szankciót vonhat maga után.

2.9. Egyesülés

Ahogy említésre került, az átalakulási törvény alanyi hatálya kifejezetten tágan került meghatározásra, az egyesülések definiálásakor a törvény tehát a lehető legszélesebb alanyi körnek biztosítja az egyesülésre való lehetőséget.³⁴ A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen alanyi körből szinte kizárólag a gazdasági társaságok egyesülése fordul elő, illetve tekinthető így relevánsnak.

A törvény az egyesülésnek két fajtáját ismeri mint az átvétellel megvalósuló beolvadást (a magyar terminológia szerinti beolvadást „*Verschmelzung durch Aufnahme*”), illetve az összeolvadást (*Verschmelzung durch Neugründung*).

Az egyesülési folyamatban több, akár különböző formájú gazdasági társaság is részt vehet (*Mischverschmelzung*). Átvétellel megvalósuló egyesülés esetén, hasonlóan a magyar beolvadáshoz, egy, vagy több gazdasági társaság olvad be az átvevő gazdasági társaságba. A beolvadó gazdasági társaságok e folyamat során megszűnnek, egyetemes jogutódként pedig az átvevő gazdasági társaság tekinthető. Az átvevő gazdasági társaság nem feltétlenül tulajdonos a beolvadó gazdasági társaságban, vagy társaságokban, de természetesen ez is megengedett. A megszűnő (beolvadó) gazdasági társaságok tulajdonosai az átvevő gazdasági társaságban szereznek részesedést. A gazdasági társaságok egyesülése a gyakorlatban általában tőkeemeléssel párhuzamosan valósul meg, azonban ha az átvevő gazdasági társaság tulajdonában saját üzletrész, vagy részvény van, akkor ezen saját részvények is az ellenszolgáltatás alapját képezhetik a beolvadó gazdasági társaságok tulajdonosai részére.³⁵

Új gazdasági társaság alapításával járó egyesülés esetén (*Verschmelzung durch Neugründung*, amely a magyar terminológia szerinti összeolvadásnak felel meg) kettő, vagy több egyesülő gazdasági társaság egyesül (és szűnik meg) egy gazdasági társasággá, amely ebben az esetben származékosan alakul.

³⁴ Vö.: § 3. (1) bek. Umwg.

³⁵ Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 18.

A német jogi praxisban az átvétel útján történő egyesülés, tehát a beolvadás jóval gyakoribb, mint az összeolvadás. Az összeolvadásnak egyértelműen megvan az az előnye, hogy az egyesülő, esetlegesen gazdasági értelemben vett egyenrangú gazdasági társaságoknak nem kell eldönteniük, hogy melyik legyen az átvevő társaság – míg ezt beolvadásnál feltétlenül szükséges meghatározni –, viszont az összeolvadás – a szükséges „újalapítás” miatt – egyúttal körülményesebb és költségesebb is.³⁶

A jogalanyoknak lehetőségük van úgy egy átalakulási törvényen kívüli, gazdasági és nem jogi értelemben vett „fúzióra” is, vagy egy új gazdasági társaságban részesedést szereznek annak alapításakor, vagy működés során a törzstőke felemelésekor. A részesedés szerzésre további lehetőség társasági részesedés átruházása egy harmadik társaság részére, amellyel szintén változhat egy társaság szervezeti struktúrája. Ezen szervezeti változások azonban csak gazdasági szempontból tekinthetők fúzióknak, az átalakulási törvény értelmében nem.³⁷

2.9.1. Vagyónátruházás (Vermögensübertragung)

Az egyesülés fogalmának lényegi eleme a vagyonösszesség, mint egész átvétele, vagy újonnan alakult társaságra történő átruházása az egyesülés során. Ez a vagyónátruházás univerzális jogutódlás (*Gesamtrechtsnachfolge*) keretében történik. A vagyon egyes elemeinek átruházása tehát nem külön-külön jogügyletekkel, hanem teljes egészésként az egyesülés cégbírósági bejegyzésével kerül az átvevő, vagy az újonnan alakult társaság részére átruházásra.

A vagyon fogalmába mind az aktívák, mint a passzívák beletartoznak. A kötelezettségek átruházásához tehát nem szükséges a hitelezők beleegyezése, úgy ahogy egyébként ez az adósságátvállalás szabályai szerint kötelező lenne.³⁸ A vagyon, mint egész átruházása kógens feltétele az egyesülésnek, kizárt tehát, hogy egyes vagyonelemek a jogelőd tulajdonában maradjanak. A vagyonszállás tehát valamennyi jogi helyzet, jogi pozíció átruházását jelenti (*Übertragung aller Rechtspositionen*), amelyet a német jogdogmatika „teljes jogátruházásnak” (*Vollrechtsübertragung*) nevez.³⁹

Az átalakulás cégjegyzékbe történő bejegyzésével a megszűnő gazdasági társaság vonatkozásában a tulajdonosoknak megszűnik a tagi, illetve

³⁶ Kallmeyer: *i. m.* 13.

³⁷ Ld.: Semler-Stengel: *i. m.* 22.

³⁸ Vö.: BGB § 415. (1): *Wird die Schuldübernahme von dem Dritten mit dem Schuldner vereinbart, so hängt ihre Wirksamkeit von der Genehmigung des Gläubigers ab.*

³⁹ A *Vollrechtsübertragung* elnevezés azonban megtévesztő lehet, a fentieket figyelembe véve természetesen nem csupán a jogok, hanem a kötelezettségek (tehát a teljes vagyon) átruházásáról is szó van.

részvényesi helyzetük, azonban egyúttal a jogutód vonatkozásában új tulajdonosi jogviszony keletkezik. A jogutód gazdasági társaságban a jogelőd tulajdonosai társasági részesedést szereznek az egyesülés mindkét esetében, beolvadáskor és összeolvadáskor is.

2.9.2. Egyesülési szerződés (Verschmelzungsvertrag)

Az egyesülés során egyesülési szerződés megkötése kötelező. A szerződés alanyai az egyesülési folyamatban részt vevő társaságok. Az egyesülési szerződés legfőbb tartalmi eleme a beolvadó, illetve összeolvadó a vagyon átvételének, illetve a jogelőd társaság(ok) tagjainak jogutód gazdasági társaságban szerzett társasági részesedésének szabályozása. Összeolvadás esetén kógens tartalmi elem a jogutód székhelyének meghatározása. Az egyesülésben részt vevő társaságok között az egyesülési szerződés kötelmi jogi igényeket alapoz meg, amelyből kiemelendő az egyesülés realizálására irányuló kötelezettség. Az egyesülés cégjegyzékbe történő bejegyzése azonban már dologi jogi joghatásokkal is jár, tekintettel a tulajdonátszállásra. Ezen dologi joghatások azonban a jogszabály által tételezett univerzális jogutódláson alapulnak és nem az egyesülési szerződésen, utóbbi csupán a joghatások beálltához egy szükséges feltétel.

2.9.3. Az egyesülés fordulónapja

A fordulónap az az időpont, amelytől kezdve az egyesülés joghatásai beállnak. A dologi jogi joghatások kizárólag a cégjegyzékbe történő bejegyzéssel állnak be. A bejegyzés időpontja azonban nem látható előre, így a gazdasági racionalitás megkövetelte, hogy ettől elkülönülten az egyesülő gazdasági társaságok megválaszthassák az egyesülés fordulónapját. Természetesen a két időpont egybe is eshet, amennyiben az egyesülésben részt vevő jogalanyok így döntenek. A fordulónapnak kiemelt jelentősége van az egyesülés során, feltétlenül úgy kell megválasztani, hogy az egyesülés folyamatában szükséges egyéb időpontokkal (mint például a nyitó, illetve zárómérlegek fordulónapja) összhangban legyen.

Az egyesülés legfőbb joghatásai között említhető az egyetemes jogutódlás, tehát a jogelőd(ök) valamennyi aktívájának és passzívájának jogutódra történő átszállása. A jogelőd cégjegyzékből való törlése szintén minden esetben bekövetkezik. Az egyesülés bejegyzése az egyesülés során esetleges formai és tartalmi hibákat korrigálja, az egyesülés semmissé tétele (*Entschmelzung*) utóbb tehát kizárt. Társasági jogi eszköz rendelkezésre áll a tulajdonosoknak a szétválás jogintézményének a képében arra, hogy az egyesülési folyamatot „visszafordítsák”, azonban ez gazdaságilag aligha lehet racionális.

Az egyesülés joghatásai a jogutód cégjegyzékbe való bejegyzésével állnak be. Az egyesülés cégjegyzékben történő bejegyzésével száll át a jogelőd(ök) vagyona a jogutódokra. Ennek megfelelően tehát a törvény erejénél fogva, valamennyi, a bejegyzés időpontjában jogelőd vagyonába tartozó jog és kötelezettség átszáll a jogutódra univerzális jogutódlás keretében.

Az univerzális jogutódlás jellegéből adódóan ingó és ingatlan dolgok is átszállnak a jogutódlás során, viszont az ingatlanok tekintetében szükség van az ingatlannyilvántartási bejegyzésre is.⁴⁰ Vagyoni értékű jogok (szabadság, védjegy, használati-mintaoltalom stb.), valamint a jogelőd követelései, illetve kötelezettségei szintén átszállnak a jogutódra. A kötelezettségek esetében tehát nincs szükség adósi hozzájárulásra, ahogy egyébként ez tartozásátvállalás során szükséges lenne.⁴¹

2.9.4. Összeolvadás (Verschmelzung durch Neugründung)

Az átalakulási törvény az átalakulások „alapvető formájaként” a beolvadást tekinti, így az összeolvadás szabályozásánál a törvény főszabály szerint a beolvadás szabályait rendeli alkalmazni, a harmadik részben foglalt eltérésekkel. A jogalkotó e jogszabályalkotási technikát azzal indokolta, hogy az összeolvadás a gyakorlatban lényegesen ritkább, tekintettel arra, hogy ez rendszerint lényegesen magasabb költségekkel jár. Az összeolvadás a jogintézmény jellegéből adódóan új társaság alapításával jár, így törvény az adott társasági formára meghatározott alapítási szabályokat rendeli alkalmazni (*Verweisung auf das Gründungsrecht*).

2.10. Szétválás

A jelenleg hatályos német átalakulási törvény, ellentétben az 1969-es törvénnyel, lehetőséget nyújt a társaságok szétválására is. A szétválás történhet különválás (*Aufspaltung*) és kiválás (*Abspaltung*) formájában.

A szétválás lényegi elemének tekinti a német jog, hogy a szétválás során a jogelőd több jogutódra válik szét. A jogelőd vagyonának egyes vagyónhányadait szétválás során a jogutódok szerzik meg. A vagyónátruházás során jogdogmatikai sarokpont az, hogy az egyes vagyonelemek nem szinguláris jogutódlással, nem egyes jogügyletek megkötése útján szállnak át. Szétválás esetében is vagyonösszesség száll át, azonban ezen jogutódlási folyamat esetén az átalakulási törvény mégis máshogy jelöli meg a vagyonösszességet, mint az egyesülések esetén. Egyesülésnél úgy fogalmaz a törvény, hogy „*Übertragung des Vermögens als*

⁴⁰ Vö.: BGB § 894.

⁴¹ Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 279.

Ganzes”, míg szétválásnál „Übertragung von Vermögensteilen als Gesamtheit”. Az eltérő megfogalmazás abból adódik, hogy szétválás esetén nem a jogelőd teljes vagyona tekintetében következik be jogutódlás, hanem csupán a szétválási szerződésben meghatározott vagyonrészek tekintetében. Ezért a német jogdogmatika a szétválás során bekövetkező jogutódlást „partieller Gesamtrechtsnachfolge”-nak, vagy „Sonderrechtsnachfolge”-nak nevezi.

2.11. „Ausgliederung”

Az „Ausgliederung” a tekintetben különbözik a szétválástól, illetve a kiválástól, hogy ebben az esetben a leválasztott vagyon ellentételezéseként nem a jogelőd tulajdonosai szereznek társasági részesedést a jogutódban, hanem maga a jogelőd társaság. Ebből fakadóan ezen átalakulási formáció esetében a jogelőd gazdasági társaság nem szűnik meg. Abban az esetben, ha a jogelőd társaság a teljes vagyont leválasztja, tehát a teljes vagyon a jogutórhoz kerül, akkor a jogelőd vagyona a tranzakció után kizárólag a jogutód társaságban tulajdonolt részesedésből áll, így a továbbiakban a jogelődre, mint holdingra tekinthetünk.⁴²

2.12. Vagyonátruházás (Vermögensübertragung)

A vagyonátruházás egy jogalany teljes vagyonának (*Vollübertragung*), vagy a vagyon egy meghatározott részének (*Teilübertragung*) másik társaságra való átruházását jelenti. A „Gesamtrechtsnachfolge”, tehát az univerzális jogutódlás, mint jellemvonás ezen vagyonátruházásnál is felismerhető, így az átalakulási törvény szellemében ezen tranzakció is átalakulásnak minősül. Teljes vagyonátruházás esetén a jogelőd jogalany megszűnik, míg részleges vagyonátruházás esetén a jogelőd nem szűnik meg. Az átruházás ellenében a jogelőd társaság tulajdonosait az átvevő társaságnak ellentételeznie kell, azonban ez ebben az esetben nem társasági részesedés biztosításával történik, amely lényegi eltérésnek tekinthető az egyesülés és a szétválás szabályaitól.⁴³

2.13. Társasági formaváltás

A társasági formaváltás átalakulási törvényben való szabályozása alapvetően eltér a szétválás szabályozási koncepciójától. A szétválás szabályozása utaló normával az egyesülési szabályokat rendeli alkalmazni, így a szétválással foglalkozó könyvben kizárólag az egyesülési szabályoktól való eltérések,

⁴² Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 720.

⁴³ Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 903.

illetve a szétválás egyes különös szabályai kerültek meghatározásra. Ezzel ellentétesen a formaváltás alapján véve nem utal az egyesülési szabályokra, hanem önálló normaanyaggal rendelkezik. Ez az önálló normaanyag az átalakulási törvény ötödik könyvében került elhelyezésre. Az ötödik könyv tartalmaz egyrészt általános szabályokat a formaváltás vonatkozásában, amelyek valamennyi formaváltásra irányadók, függetlenül a szervezeti jogalany működési formájától. A könyv második része jogalanspecifikus formaváltási szabályokat határoz meg, így külön eltérő szabályokat állapít meg a személyegyesítő társaságok, a tőkeegyesítő társaságok vonatkozásában, illetve egyéb szervezeti jogalanyok (*eingetragene Genossenschaften, Körperschaften und Anstalten des öffentlichen Rechts, Versicherungsvereinen*) részére.

Ahogy fentebb már bemutatásra került, a formaváltás lényegét a német jogban a jogalanyiség kontinuitásában látja (*Identität des Rechtsträgers*). Tekintettel arra, hogy a jogalanyiség vonatkozásában nem történik változás, vagyónátruházás se megy végbe formaváltás során.⁴⁴

Ennek megfelelően, a jelenleg hatályos átalakulási törvényt megelőzően használt fogalompár, az „*übertragende Umwandlung*”, mint vagyonomozgással járó átalakulási formáció, illetve a „*formwechsendle Umwandlung*”, mint csupán formaváltással, és nem vagyonszállással járó formáció megkülönböztetése a formaváltás vonatkozásában jelentőségét veszítette, hiszen a jelenleg hatályos szabályozás szerint kizárólag „*formwechsendle Umwandlung*” keretében történhet formaváltozás. A jelenleg hatályos törvénynek megfelelően az „*übertragende Umwandlung*” kategóriájába az egyesülés, a szétválás, valamint az „*Ausgliederung*” tartozik. Az 1995-ös törvény a formaváltás vonatkozásában tehát megszüntette a vagyonszállás lehetőségét. Az átalakulási törvény valamennyi szervezeti jogalany közötti formaváltozást csupán a „szervezeti köntös” megváltozásának tekinti, amely nem jár vagyonomozgással. Így 1995-ös átalakulási törvény valamennyi szervezeti jogalany formaváltása során „*formwechslende Umwandlung*”-ot tételez és nem „*vermögensübertragende Umwandlung*”-ot.⁴⁵

⁴⁴ Ld.: Kallmeyer: *i. m.* 908.

⁴⁵ Vö.: Lutter-Winter: *i. m.* 107.

3. Ausztria

Ausztriában az „*Umgründung*” olyan szervezeti változásokkal járó folyamatokat ölel fel, amely a vállalati megjelenés és struktúra átalakítását öleli fel. Az „*Umgründung*” az osztrák jogban egy főfogalomként értelmezhető, amely alá valamennyi, a társasági jogban bekövetkező jogutódlási folyamat tartozik, illetve az adójog területén is több szervezeti változást foglal magában. Ennek megfelelően a tanulmányban vizsgált formaváltás, egyesülés és szétválás is az „*Umgründung*”, mint főfogalom alá sorolható. Ebből fakadóan az osztrák társasági jogban az átalakulás főfogalma nem azonosítható teljes mértékben annak német megfelelőjével (*Umwandlung*).⁴⁶

Az átalakulás megvalósulási formái, hasonlóan a német jogdogmatikához, két fő csoportra oszthatóak: a formaváltással járó, valamint a vagyon átszállását is eredményező átalakulási módok között tehetünk különbséget.⁴⁷ Az osztrák jog, eltérően a német jogtól, az átalakulásképes jogalanyok tekintetében több korlátozást tartalmaz. Így egyes átalakulási formációk lehetőségével kizárólag a tőkeegyesítő társaságok tudnak élni.

Az osztrák fogalmi megközelítés a kizárólag formaváltással járó átalakulás (*Umwandlung*) alatt három alfajtat nevesít: a formaváltást, valamint azt a folyamatot, ha a vagyon átruházása a több mint 90 %-os részesedéssel rendelkező tagra vagy egy újonnan létrehozott személyegyesítő társaságra történik meg. Ezek a lehetőségek (szemben az egyesülésre és a szétválásra vonatkozó normaanyaggal) a személyegyesítő társaságok részére is nyitva állnak.

A formaváltás nem lehetséges a személyegyesítő és a tőkeegyesítő társaságok közötti átmenet során, csak a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság egymás közötti viszonylatában van rá jogi lehetőség.

Hasonlóan a német társasági jogi dogmatikához, a formaváltás keretein belül az átalakulás következtében a társaság megőrzi jogalanyiságát, nem beszélhetünk új gazdasági társaság alapításáról sem, és a folyamat nem jár a gazdasági társaság megszűnésével. A német joghoz hasonlóan az osztrák jogdogmatika szerint a formaváltással érintett gazdasági társaság jogalanyisége töretlen marad, nem kerül sor a vagyon átszállására és a vagyoni eszközökben bekövetkező jogutódlásra sem. Ennek oka az, hogy jogutódlásról csak abban az esetben beszélhetünk, ha a jogok és kötelezettségek vonatkozásában az eredeti jogalany helyébe egy, a korábitól eltérő új jogi entitás lép. Ez a gazdasági kontinuitás jogi szempontból úgy

⁴⁶ Vö.: Kalss: *i. m.* 158.

⁴⁷ Ld.: Auer et al.: *i. m.* 159.

közelíthető meg, hogy a társaság jogi köntösét megváltoztatva a korábitól eltérő más társasági formában működik tovább.

A formaváltással szemben az átalakulás másik két formájánál univerzális jogutódlás következik be; ez azokat az esetköröket öleli fel, amikor az egyesüléshez hasonlóan a több mint 90 %-os részesedéssel rendelkező tag szerzi meg a társaság vagyoni eszközeit, vagy a vagyoni eszközök egy újonnan létrehozott személyegyesítő gazdasági társaságra szállnak át. A formaváltással szemben a vagyon átszállását is eredményező átalakulási formákban az egyesüléshez és a szétváláshoz hasonlóan mindig több gazdasági társaság érintett, valamint minden esetben sor kerül az új jogalany létrehozására is.⁴⁸ A jogutód gazdasági társaság egyik esetben sem lehet tőkeegyesítő gazdasági társaság.

3.1. Jogutódlás az osztrák jog szerint

A jogutódlás jogtudományi fogalma az osztrák magánjogi dogmatika szerint legáltalánosabb megfogalmazásban jogok, kötelezettségek, jogviszonyok átruházása, tehát a jogosulti vagy kötelezetti pozícióban a jogalany tekintetében bekövetkező változás, miközben a jog, a kötelezettség tekintetében kontinuitás áll fent.⁴⁹

Az osztrák jog a jogutódlás lényegét tehát abban látja, hogy a jogosulti, vagy kötelezetti oldalon a jogalanyi tekintetében alanyváltozás következik be, az eredeti jogalany helyére e jogalanytól különböző, másik jogalany kerül. Ebből következően megállapítható, hogy a jogutódlás fogalma tekintetében nincs lényegi különbség a magyar és osztrák jogi gondolkodás között.

Számottevőbb eltérések tapasztalhatók azonban a jogutódlás folyamatának vizsgálatánál. Általánosságban egy jogutódlási folyamat két szempontból vizsgálható az osztrák jog szerint.

Egyrészt vizsgálható az átruházásra kerülő jog, illetve kötelezettség felől, másrészt pedig az átruházás aktusa felől. Ennek megfelelően megkülönböztethetjük a jogutódlás statikus és dinamikus oldalát. A jogutódlás statikus oldalát a folyamat részeként átruházásra kerülő jogok és kötelezettségek alkotják. A jogutódlásnak, ahogy ezt már az elnevezés maga is sugallja, van azonban egy dinamikus vetülete is, ami nem más, mint a jogok és kötelezettségek jogelődről jogutódra történő átruházása.

E megkülönböztetés szerint a jogutódlás statikus és dinamikus vetületének megfelelően a következő fogalom párokat különbözteti meg az osztrák jogelmélet a jogutódlási folyamatok kategorizálásaként: Univerzális és

⁴⁸ Ld.: Auer et al.: *i. m.* 165.

⁴⁹ Vö.: Grünwald: *i. m.* 31. és Nörr, Knut Wolfgang – Scheyhing, Robert – Pöggeler, Wolfgang: *Sukzessionen Forderungszession, Vertragsübernahme, Schuldübernahme.* Mohr Siebeck, 1999. 5.

szinguláris jogutódlás (*Universalsukzession und Singularsukzession*), illetve általános és speciális jogutódlás (*Generalsukzession und Spezialzession*).

E fogalompárok használatánál és fordításánál figyelemmel kell lenni, hogy a magyar jogdogmatika csupán az egyetemes és különös jogutódlást különbözteti meg, szinonimaként használva az egyetemes és általános jogutódlás fogalmakat. Ennek megfelelően nehéz megadni a két osztrák fogalompár pontos magyar fordítását, ezért a dogmatikai pontosság végett jelen tanulmányban az átalakulási fogalomra utaló magyar kifejezés mellett mindig feltüntetésre kerül az osztrák kifejezés is.

3.1.1. A jogutódlás statikus és dinamikus oldala

Az osztrák jogban a tehát az átalakulás során bekövetkező jogutódlási folyamatokat két szempontból vizsgálhatjuk. Az első fogalompár a jogutódlás dinamikus oldalához kapcsolódóan a jogügyletek száma szerint csoportosítja az átalakulási folyamatot, így azt vizsgálja, hogy a jogutódlási folyamat során több (de nem feltétlen az összes) jog és kötelezettség egyetlen jogi aktussal száll át a jogutódra, vagy a jogok és kötelezettségek jogutódra történő átruházása egyesével történik, amely esetben a jogügyletek száma a jogok és kötelezettségek számához igazodik (igazodhat). Előbbi esetben univerzális jogutódlásról (*Universalsukzession*), utóbbi esetben pedig szinguláris jogutódlásról (*Singularsukzession*) beszélhetünk. Az osztrák magánjogi jogirodalomban főszabályként tételezett „*Spezialitätsprinzip*” alapján, főszabály szerint az egyes jogok és kötelezettségek egyesével, külön-külön jogügyletek keretében kerülnek átruházásra. Ezen alapelv – illetve az alapelvnek megfelelően a szinguláris jogutódlás – jelenti az osztrák magánjogi dogmatika szerint a főszabályt, míg az univerzális jogutódlás ezen alapelv áttöréseként értelmezhető.⁵⁰

A másik fogalompár, amely a jogutódlás statikus oldalára koncentrálna, a jogutódlási folyamatot a jogelőd jogai és kötelezettségei, illetve a jogutódra átruházott jogok és kötelezettségek terjedelme szempontjából vizsgálja. Ezen szempögből különbséget tehetünk az általános és speciális (*Generalsukzession* és *Spezialsukzession*) jogutódlási kategóriák között.⁵¹ A különbség abban mutatkozik a két jogutódlási folyamat tekintetében, hogy míg általános jogutódlás esetén a jogutód a jogelőd vagyont, mint jogi egészt szerzi meg, addig speciális jogutódlás következtében a jogutódra csak a jogelőd vagyoni eszközeinek egy lehatárolt része, és nem annak teljes egésze száll át. Ennek megfelelően a speciális jogutódlás (*Spezialsukzession*) nem zárja ki, hogy több jog, illetve kötelezettség is átszálljon a jogutódra egy

⁵⁰ Ld.: Grünwald: *i. m.* 33.

⁵¹ Ld.: Grünwald: *i. m.* 32.

jogi aktussal, de ez soha nem jelentheti a jogalany valamennyi jogát, illetve kötelezettségét, hiszen ebben az esetben már általános jogutódlás (*Generalsukzession*) történne a jogelőd és jogutód között.

3.1.2. A jogutódlás egyes típusai

Az osztrák magánjogi dogmatikában főszabálynak a szinguláris jogutódlás (mint dinamikus oldal) során végbemenő speciális jogutódlást (mint statikus oldal) tekintik (*Spezialsukzession durch Singularsukzession*). Ezen esetben egy jog, vagy kötelezettség, egy jogügylettel száll át a jogutódra. Szintén előfordul az univerzális jogutódlás során végbemenő általános jogutódlás (*Generalsukzession durch Universalsukzession*). Ebben az esetben a jogelőd valamennyi joga és kötelezettsége egy jogügylet során kerül átruházásra. Leegyszerűsítve ezt az esetet szokták egyetemes jogutódlásnak hívni.

Ezen kívül fontos megemlíteni az univerzális jogutódlás során végbemenő speciális jogutódlást (*Spezialsukzession durch Universalsukzession*). Ebben az esetben a jogutódlási folyamat csupán a jogelőd egyes jogai és kötelezettségei tekintetében realizálódik, tehát a jogelőd jogainak és kötelezettségeinek egy lehatárolt részét érinti a jogutódlás folyamata, ez a jogutódlás azonban egy jogügylettel történik valamennyi jogutódlásban részt vevő jog és kötelezettség vonatkozásában. Ez a jogutódlási mód a „*Spezialitätsprinzip*” alól kivételt jelent. Ezt a jogutódlási módot, némileg leegyszerűsítve, az osztrák jogi szakirodalom „részleges egyetemes jogutódlásnak” is nevezi.⁵²

3.2. A tágan értelmezett átalakulás fogalma és az átalakulás során végbemenő jogutódlás az osztrák magánjogban

3.2.1. Jogutódlás az egyes átalakulási formációk során

Az osztrák jogirodalom a szűken értelmezett átalakulás (*Umwandlung*) alatt három alfajtat nevesít: a formaváltást, valamint azt a folyamatot, ha a vagyon átruházása a több mint 90 %-os részesedéssel rendelkező tagra vagy egy újonnan létrehozott személyegyesítő társaságra történik meg.⁵³

A fenti jogutódlási kategorizálásból következően, az osztrák jogban a gazdasági társaságok szervezeti változásait felölelő esetkörök, az egyesülés és a szétválás, valamint a vagyonszállással is együtt járó átalakulás (a formaváltás nem sorolható ide) a jogutódlás dinamikus oldala vonatkozásában az univerzális jogutódlás keretei közé illeszkednek

⁵² Ld.: Grünwald: *i. m.* 34.

⁵³ Vö.: 1.§, Bundesgesetz über die Umwandlung von Handelsgesellschaften (UmwG) (StF: BGBl. Nr. 304/1996, letzte Änderung: BGBl. I Nr. 71/2009).

dogmatikailag. Az egyesülés és a szétválás között azonosság tehát, hogy univerzális jogutódlás keretében több jog és kötelezettség egyetlen jogi aktussal (és nem a vagyoni eszközök, jogok és kötelezettségek számához igazodó külön jogügylettel) száll át a jogutódra.⁵⁴

A két jogutódlási folyamat közötti különbség azonban jogutódlás statikus oldala szempontjából egyértelműen látható: míg az egyesülés esetében a jogutód a jogelőd vagyonát, mint jogi egészt szerzi meg (*Generalsukzession durch Universalsukzession*), addig a szétválás következtében a jogutódra csak a jogelőd vagyoni eszközeinek egy része, és nem annak teljes egésze száll át (*Spezielsukzession durch Universalsukzession*).

Egyesülés esetében a jogalanyiség tekintetében is változás, jogutódlás következik be, hiszen ebben az esetben egy jogalany jogviszonyainak az összessége száll át egy másik jogalanyra (*Generalsukzession durch Universalsukzession*). A szétválásnál szintén egyértelműen a jogalanyiség tekintetében is változás következik be, itt azonban az eredeti jogelőd jogviszonyainak csupán egy része száll át az egyes jogutódokra (*Spezielsukzession durch Universalsukzession*).

Az osztrák jog szerint tehát jogutódlás csak akkor lehetséges, ha materiális változás következik be a jogalanyok tekintetében. Egy csupán formális, szervezeti változás, a gazdasági kontinuitás megőrzése mellett a jogalanyt csupán formálisan, a külső megjelenési forma és így a társaságra alkalmazandó jog tekintetében változtatja meg, azonban e jogalanyhoz továbbra is ugyanazon jogok és kötelezettségek lesznek hozzárendelve. Tartalmilag tehát a jogalany azonos marad, csupán a szervezeti keret változik. Jog vagy kötelezettség átruházásáról ebben az esetben nem beszélhetünk, nincs olyan jogügylet, amely vagyonátruházásra irányulna. Az osztrák jogirodalom szerint tehát nem történik egyetlen jogutódlás, de még jogutódlás se társasági formaváltás esetén.⁵⁵

Azon átalakulási formációk esetében pedig, amelyek során az osztrák jog szerint is egyértelmű a jogutódlás folyamata (egyesülés, szétválás), megkülönböztethetjük e folyamat statikus és dinamikus oldalát, ahogy ez fentebb részletesen bemutatásra került. E megkülönböztetés által az átalakulási folyamatokat dogmatikailag helyesen lehet a különböző jogutódlási folyamatokhoz kapcsolni, olyan „dogmatikai bakugrások” nélkül is, mint amilyeneket a jelenleg hatályos magyar társasági törvénynek kell alkalmaznia az átalakulás során bekövetkező jogutódlás tekintetében.

⁵⁴ Ld.: Fries, Rudolf: *Handbuch der Verschmelzungen, Umwandlungen und Vermögensübertragungen*. Wirtschaftsverlag Dr. Anton Orac, Wien, 1993. 68.

⁵⁵ Vö.: Kastner-Doralt-Nowotny: *i. m.* 133.

3.3. Egyesülés

Az egyesülés szabályai az osztrák részvénytársaságokról szóló törvényben, valamint a korlátolt felelősségű társaságról szóló törvényben kerültek elhelyezésre.

A fúzió egyes megvalósulási formáit az AktG 147.§⁵⁶ részletezi, valamint a GmbHG 96.§⁵⁷-ának utaló normája alapján a részvénytársaságok mellett az egyesülésben való részvétel lehetősége a korlátolt felelősségű gazdasági társaságok számára is nyitva áll. Az osztrák jog azonban nem ismeri a személyegyesítő társasági formák vonatkozásában az egyesülés lehetőségét. Az egyesülésnek az osztrák jogban, hasonlóan a német joghoz, két fajtája különböztethető meg: a fúzió végbemehet átvétel útján vagy új társaság alapításával. Az egyesülés megvalósulhat vállalatok közötti összefonódás, konszernhelyzet keretein belül is akkor, ha a leányvállalat olvad be az anyavállalatba, vagy ha ennek fordítottja következik be, azaz ha az anyavállalat beolvadása történik meg a leányvállalatba. A vállalatcsoportok keretei között úgy is végbemehet a fúzió folyamata, hogy ugyanazon anyavállalat befolyása alatt álló leányvállalatok közötti beolvadás következik be.⁵⁸

Az osztrák jog, hasonlóan a német joghoz, az egyesülés gazdasági, vagyoni oldalát helyezi előtérbe. A jogelőd társaság(ok) vagyona, univerzális jogutódlás (*Gesamtrechtsnachfolge*) keretében átszáll a jogutóda, miközben a jogelőd társaság megszűnik. Az osztrák jog, hasonlóan a német joghoz az egyesülés vonatkozásában fő szabályként a jogelőd társaság tulajdonosainak jogutód társaságban való társasági részesedés-szerzését mondja ki.

A jelenleg hatályos osztrák szabályozás az egyesülést fő szabály szerint csak az azonos formában működő gazdasági társaságoknak biztosítja. A különböző formában működő jogalanyok vonatkozásában az osztrák jog kizárólag a korlátolt felelősségű társaság egyesülésbe való beolvadását, illetve a korlátolt felelősségű társaság, valamint a részvénytársaság összeolvadását engedi.

A jelenleg hatályos osztrák átalakulási joganyag megalkotásakor a jogalkotó különös tekintettel volt a tulajdonosi érdekekre, azon belül is legfőképpen a kisebbség érdekeire. E célt a jogalkotó elsősorban az apriori illetve ex-ante védelmi funkciót betöltő rendelkezéseket erősítette, úgy mint az átalakulás során előírt adatszolgáltatási, valamint vizsgálati kötelezettséget. Nem feledkezett meg azonban a jogalkotó az a posteriori,

⁵⁶ Vö.: Bundesgesetz über Aktiengesellschaften (Aktiengesetz – AktG) StF: BGBl. Nr. 98/1965 (NR: GP X RV 301 AB 661 S. 76. BR: S. 226.).

⁵⁷ Ld.: Gesetz vom 6. März 1906, über Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbH-Gesetz - GmbHG).

⁵⁸ Vö.: Auer et al.: *i. m.* 151.

valamit ex-post védelmi eszközökről sem. Az átalakulás utólag bírósági vizsgálata tölti be az utólagos, ex-post védelmi funkciót.

Az osztrák szabályozás további sarokpontjai a hitelezővédelem, a konszernekre vonatkozó külön egyesülési szabályok, valamint az egyesülés cégjegyzékbe való bejegyzésének egyszerűsített szabályai.⁵⁹

3.4. Szétválás

A szétválás olyan folyamat, amely során a tőkeegyesítő társaságok teljes vagyona vagy a vagyonának egy része egy vagy több már meglévő vagy újonnan létrehozott gazdasági társaságra száll át. A *SpaltG*⁶⁰ személyi hatálya csak a tőkeegyesítő társaságokra terjed ki, nem foglalja magában a személyegyesítő társaságok szétválási folyamatait. A szétválás egyes típusait aszerint csoportosíthatjuk, hogy a jogelőd gazdasági társaság vagyona teljes egészében felosztásra kerül-e, vagy annak csak egy része száll át a jogutód társaságra. Előbbi eset a különválás, utóbbi a kiválás esete. Ha nem a vagyon egészében, hanem csak a jogok és kötelezettségek egy részében következik be a jogutódlás, akkor a jogelőd gazdasági társaság megszűnésére nem kerül sor.⁶¹ Mindkét formán belül további lehetőség áll fenn a differenciálásra annak alapján is, hogy a jogutód gazdasági társaság egy már működő gazdasági társaságként vesz-e részt az átalakulás folyamatában vagy a szétválás következtében új gazdasági társaság létrehozására is sor kerül-e. A szétválás azon formája, amikor a vagyoni eszközök átvétele egy már fennálló gazdasági társaság részéről következik be, egyben egyesülési folyamatot is megvalósít, így erre az esetkőre az egyesülésre irányadó rendelkezéseket is megfelelően alkalmazni kell.

3.5. Hitelezővédelem az osztrák átalakulási joganyagban

A hitelezővédelmi eszközök közül az osztrák jogirodalom elsősorban a biztosítékkérési jogot említi. Az AktG 226.§-a a német joghoz hasonlóan az átalakulásban részt vevő társaságok számára biztosítékkérési jogot biztosít abban az esetben, ha a követelésük nem lejárt követelés. A német joghoz hasonlóan a biztosítékkérési jog egy *ex post* védelmi eszköz (tehát nem bejegyzési akadály) az osztrák jogban is, hiszem csak az átalakulás bejegyzése után kérhetnek biztosítékot a hitelezők.

⁵⁹ Ld.: Helbich-Wiesner-Bruckner: *i. m.* 153.

⁶⁰ Vö.: Bundesgesetz über die Spaltung von Kapitalgesellschaften (SpaltG) (StF: BGBl. Nr. 304/1996., zuletzt geändert durch das Gesetz BGBl. I Nr. 53/2011.

⁶¹ Ld.: Stockenhuber, Peter: Das österreichische Spaltungsgesetz. *Recht der internationalen Wirtschaft*, 1994/4., 279.

4. Záró gondolatok

A szervezeti struktúra megváltoztatására szolgáló jogintézmények csoportosítása, meghatározása többféleképpen történhet. Láthatóan a német, osztrák és magyar jog különbözőképpen definiálja az egyes átalakulási formációkat, fogalmakat, illetve a jogutódlás szempontjából is másként tekint bizonyos folyamatokra. A társasági jog szintjén ezek (jelentős) dogmatikai kérdések, amelyeknek gyakorlati relevanciájuk azonban csekély. A társasági jogra “rétegződő” egyéb jogágak, jogszabályok, így különösen az illeték- és adójogszabályok esetén azonban a társasági jogi dogmatikai kérdések lényeges gyakorlati problémává válnak. Jó példa erre a magyar jogban a jelenleg hatályos Gt.-ben az átalakulás közös szabályai között található általános jogutódlást kimondó alapelv,⁶² amely dogmatikailag pontatlan, és ez a további jogszabályok megalkotásakor a dogmatikailag téves szabályozás helytelen kiindulási alapként szolgál(hat).⁶³

Ennek megfelelően az egyes átalakulási formációk dogmatikai alapjainak tisztázása, illetve a jogutódlási folyamatok koherens meghatározása elengedhetetlenül fontos mind egy dogmatikailag helyes rendszert alkotó társasági jogi szabályozás megalkotásához, mind a társasági jogot szabályozási kiindulópontként tekintő további jogszabályok számára is.

⁶² Vö.: Gt. 70. § (4)

⁶³ Jó példa erre a 458/B/1991. magyar alkotmánybírósági határozat, amely szerint az illetéktörvény azért nem minősíti illetékkötelesnek a szervezeti átalakulás során történő vagyonszerzést, mert az átalakuló szervezet általános jogutódljává válik a korábbiaknak, tehát illetékjogi szempontból nincs vagyónátruházás.

